

Financiële vrijheid na pensionering

Hoe zelf uw persoonlijk pensioenspaarplan
opstellen

Franky Stevens

Voor Sara, Elle & Arthur

Financiële vrijheid na pensionering

Hoe zelf uw persoonlijk pensioenspaarplan
opstellen

Franky Stevens

Schrijver: Franky Stevens

Inhoudstabel

1	Inleiding	1
2	Tijdswaarde van geld	3
2.1	Intrestvoeten.....	3
2.2	Toekomstige waarde	7
2.2.1	Toekomstige waarde van één enkele cashflow	7
2.2.2	Toekomstige waarde – niet jaarlijkse toekomstige waarde 10	
2.2.3	Toekomstige waarde van een reeks van cashflows ..	11
2.3	Huidige waarde	12
2.3.1	Huidige waarde van één enkel bedrag	12
2.3.2	Huidige waarde – niet jaarlijkse toekomstige waarde 13	
2.3.3	Huidige waarde van een reeks van cashflows	13
3	Tijdswaarde van het leven	15
3.1	De levenscyclus.....	15
3.1.1	Opleidingsfase	16
3.1.2	Start van de loopbaan.....	17
3.1.3	Ontwikkeling van de loopbaan	17
3.1.4	Periode van maximale opbouw.....	17
3.1.5	Jaren vóór pensioen	18
3.1.6	Jaren in pensioen.....	18
3.2	De levenscyclus: do's en don'ts	18
3.2.1	Opleidingsfase	18
3.2.2	Start van de loopbaan (... - 35 jaar).....	20
3.2.3	Ontwikkeling van de loopbaan (35 jaar – 50 jaar)	28
3.2.4	Periode van maximale opbouw (50 jaar – 60 jaar).....	30
3.2.5	Jaren vóór pensioen (60 jaar – 67 jaar)	33
3.2.6	Jaren in pensioen (67 jaar – ...).....	35
3.3	Welke vragen stellen?	37
4	Pensioenplanningsproces	39
4.1	De holistische balans	40
4.1.1	Menselijk kapitaal.....	42
4.1.2	Financieel kapitaal	47
4.1.3	Menselijk en financieel kapitaal	48
4.1.4	Essentieel kapitaal.....	49
4.1.5	Verplichtingen	50
4.1.6	Netto vermogen.....	51

4.2	Ben je een aandeel of een obligatie?.....	52
4.3	Uitbouw holistisch kapitaal.....	55
4.4	Mate van financiering.....	60
4.4.1	Onderverdeling voor pensioen.....	61
4.4.2	Zijn 3.5% en 7% de juiste grenzen?.....	62
4.5	Topologie van de belegger.....	63
4.6	Uitgaven : Vast (essentieel) of discretionair.....	66
5	Bepaling risico profiel.....	68
5.1	Waar hebben investeerders schrik voor?.....	70
5.2	Investeringsrisicoprofiel.....	71
5.3	Raamwerk voor het opstellen van een risicoprofiel bij investeringen.....	74
5.3.1	Factor 1 : Bepalen van de risicobehoeftte van een investeerder.....	75
5.3.2	Factor 2 : Bepalen van de risicocapaciteit van de belegger ⁸⁰	
5.3.3	Factor 3 : Bepalen van de tolerantie voor verlies.....	84
5.4	Link tussen de IRP en de beleggingsportfolio.....	91
5.5	Individuele risicoblootstelling.....	93
5.5.1	Inkomensrisico.....	93
5.5.2	Risico op vroegtijdig overlijden.....	95
5.5.3	Langlevenrisico.....	96
5.5.4	Eigendomsrisico.....	99
5.5.5	Aansprakelijkheidsrisico.....	100
5.5.6	Gezondheidsrisico.....	101
6	Praktische uitwerking.....	104
6.1	Algemene opbouw rapport pensioenplanning.....	104
6.1.1	Hoofdstuk 1 : De klant.....	104
6.1.2	Hoofdstuk 2 : De holistische balans.....	105
6.1.3	Hoofdstuk 3 : Het budget.....	106
6.1.4	Hoofdstuk 4 : Risico en verklaring van het pensioenbeleid.....	107
6.1.5	Hoofdstuk 5 : Aanbevelingen.....	108
6.1.6	Laatste opmerking.....	108
6.2	De belegger.....	109
6.2.1	Hoe gegevens verzamelen.....	110
6.2.2	Gedetailleerde balans.....	115
6.3	Stap 2 : Bepalen pensioenrisico's.....	119
6.3.1	Outcome-focused risico profilering.....	119

6.4	Menselijk kapitaal en de impact op de asset allocatie.....	121
6.4.1	Rol van het menselijk kapitaal in de asset allocatie	122
6.5	Alles op 1 pagina – focus op wat het meest van belang is	124
7	Nawoord.....	128
8	Referenties	129

1 Inleiding

Elke persoon begint normaal ooit aan zijn leven na pensionering te denken. Sommige doen dit reeds vanaf de aanvang van hun loopbaan, anderen doen dit pas (te laat) als ze hun pensioenleeftijd naderen. Ongeacht het tijdstip waarop er aan gedacht wordt, het doel is steeds hetzelfde: opbouwen van een kapitaal zodat de oude dag op een rustige en financieel zekere manier kan worden doorgebracht. Een goede pensioenplanning is dan ook cruciaal om voldoende kapitaal op te bouwen om van een oude dag zonder zorgen te kunnen genieten.

De vraag die we ons dus moeten stellen is, wat is pensioenplanning? Pensioenplanning houdt in dat u tijdens uw carrière genoeg kapitaal opbouwt zodat u na uw pensionering uw levensstijl kunt behouden. Pensioenplanning bestaat dus uit twee fasen: de opbouw van kapitaal vóór uw pensionering en de uitkering van uw vermogen na pensionering. Het uiteindelijke doel is dus om de levensstandaard te behouden na pensionering.

Vraag is nu wat een goed pensioenplan is? Het eerste belangrijke punt is dat men een duidelijk doel voor ogen moet hebben, te beginnen met te bepalen hoeveel financiële middelen er nodig zijn om de maandelijkse uitgaven te dekken zodat er een comfortabel leven mogelijk is. Verder is het een algemeen misverstand dat de uitgaven tijdens pensionering zouden dalen. De uitgaven nemen niet substantieel af naarmate men ouder wordt omdat er een toename is aan uitgaven voor vrije tijd, steun voor

(klein)kinderen, onvoorziene kosten aan het huis en toenemende medische kosten.

Een van de grootste risico's die beleggers lopen is dat zij na hun pensionering zonder geld komen te zitten. Dit kan gebeuren wanneer ze hun pensioen niet op de juiste manier plannen. Mensen kunnen hun leven lang werken en denken dat ze genoeg geld sparen voor een financieel comfortabel pensioen, om vervolgens langer te leven dan ze hadden gedacht of ze worden geconfronteerd worden met hogere kosten dan verwacht voor medische zorg of de opleiding van een kleinkind bijvoorbeeld. Om dat risico tot een minimum te beperken, kunt u beter vroeg dan laat met pensioenplanning beginnen.

In dit boek wordt van A tot Z uitgelegd hoe je zelf een pensioenplan kan opstellen. Na introductie van de tijdswaarde van het geld (Hoofdstuk 2) en tijdswaarde van het leven (Hoofdstuk 3) wordt het pensioenplanningsproces (Hoofdstuk 4) in detail besproken, alsook hoe een risico profiel op te stellen (Hoofdstuk 5). Als laatste punt (Hoofdstuk 6) wordt verder ingegaan op de praktische uitwerking van een pensioenplanningsrapport.

2 Tijdswaarde van geld

The most powerful force in the Universe is compound interest.

- *Albert Einstein*

Als individuen worden we vaak geconfronteerd met beslissingen waarbij we geld moeten besparen voor toekomstig gebruik of geld moeten lenen voor lopende consumptie. Advies omtrent pensioenplanning bestaat uit het evalueren van transacties met huidige en toekomstige kasstromen (of cashflows). Om de waarde of kost van een bepaalde belegging te bepalen zullen adviseurs de waarde van een stroom van toekomstige kasstromen proberen te bepalen. Om alle bovenstaande taken nauwkeurig uit te voeren moeten ze de wiskundige begrippen en componenten van de tijdswaarde van geld zeer goed begrijpen en kunnen toepassen.

Geld heeft tijdswaarde in die zin dat individuen een bepaalde hoeveelheid geld hoger waarderen naarmate het eerder wordt ontvangen. Daarom is een kleiner bedrag van geld nu in waarde gelijk aan een groter bedrag dat op een toekomstige datum wordt ontvangen. Beheersing van het concept van de tijdswaarde van geld en de overeenkomstige technieken is essentieel voor adviseurs van pensioenplanning.

2.1 Intrestvoeten

In dit deel zullen we het voortdurend hebben over rentetarieven. Voordat we ons wenden tot de mechanica van de tijdswaarde van geldproblemen, moeten we de onderliggende economische concepten illustreren. In dit hoofdstuk lichten we kort de betekenis en interpretatie van

rentetarieven toe. Tijdswaarde van geld betreft equivalentierelaties tussen kasstromen die op verschillende tijdstippen plaatsvinden. Het idee van equivalentierelaties is relatief eenvoudig. Overweeg de volgende ruil: u betaalt vandaag €10.000 en ontvangt in ruil €9.500 vandaag. Zou u deze regeling accepteren? Onwaarschijnlijk. Maar wat als u de €9.500 vandaag en de €10.000 over een jaar betaalt? Kunnen deze bedragen in aanmerking worden genomen? Mogelijk, want een betaling van €10.000 per jaar vanaf nu zou waarschijnlijk minder waard zijn dan een betaling van €10.000 vandaag. Het zou daarom eerlijk zijn om de €10.000 die in één jaar is ontvangen te verdisconteren; dat wil zeggen, om de waarde ervan te verlagen op basis van hoeveel tijd verstrijkt voordat het geld wordt betaald. Een rentetarief (rentevoet of interestvoet), aangeduid met r , is een tarief van rendement dat de relatie tussen verschillend gedateerde kasstromen weergeeft. Als €9.500 vandaag en €10.000 in één jaar gelijk zijn aan waarde, dan is $€10.000 - €9.500 = €500$ de vereiste vergoeding voor het ontvangen van €10.000 in een jaar in plaats van nu. De rentevoet (de vereiste vergoeding vermeld als rendement) is $€500 / €9.500 = 0,0526$ of 5,26%.

Rentetarieven kunnen op drie manieren worden opgevat.

- Ten eerste kunnen ze als vereiste rendementspercentages worden beschouwd. Dat wil zeggen: het minimumrendement dat een belegger moet ontvangen om de investering te accepteren.
- Ten tweede kunnen rentetarieven worden beschouwd als disconteringsvoeten. In het bovenstaande voorbeeld, is 5,26% dat tarief waartegen we de €10.000 hebben verdisconteerd om de huidige waarde te vinden.

- Ten derde kunnen rentetarieven worden beschouwd als alternatieve kosten. Een alternatieve kost is de waarde die beleggers niet bekomen door voor een bepaalde handelwijze te kiezen. In het voorbeeld hierboven, vanuit het standpunt van de partij die €9.500 leverde, zou men kunnen stellen dat indien de €9.500 vandaag zou worden uitgegeven er geen 5,26% zou worden verdiend op het bedrag. Dus we kunnen de 5,26% bekijken als de alternatieve kosten van het huidige verbruik. Een andere vaak gebruikte term hiervoor is opportuiniteitskost.

De economie vertelt ons dat de rentetarieven op de markt worden bepaald door de krachten van vraag en aanbod, waar investeerders geldverstrekkers zijn en leners eisende partijen. We kunnen een rentetarief r beschouwen als zijnde samengesteld uit een reële risicovrije rente plus een set van vier premies die vereist zijn voor rendement of compensatie voor verschillende soorten risico:

$$r = \text{Echt risicovrij rente} + \text{inflatiepremie} + \text{wanbetalingsrisicopremie} + \text{Liquiditeitspremie} + \text{Looftijdpremie}$$

- De echte risicovrije rente is de rente over één enkele periode voor een volledig risicovrije zekerheid als er geen inflatie wordt verwacht. In de economische theorie weerspiegelt het echt risicovrij tarief de tijdsvoorkeuren van individuen voor huidige versus toekomstige reële consumptie.
- De inflatiepremie compenseert beleggers voor verwachte inflatie en weerspiegelt het verwachte gemiddelde inflatiepercentage over de looptijd van de